

Proletärkvinnor Ohoj!
Alla Stockholms proletärkvinnor, såväl gifta som ogifta, inbjudas härmed till möte i afton kl halv nio, Tunnelgatan nr 12, 2 tr upp, för bildandet av en allmän kvinnoklubb. In-finnen Eder i morgon!

Vilka var kvinnorna i första kvinnoklubben?

Det numera rätt kända uppropet i Socialdemokraten lockade 59 kvinnor till bildandet av Stockholms Allmänna Kvinnoklubb den 11 juni 1892. Första året fick klubben sammanlagt 191 medlemmar. Men vilka var kvinnorna, som gick in i klubben? För att få svar på den frågan tillbringade Hjordis Levin mer än två månader på Stadsarkivet, där hon letade efter människorna bakom namnen i medlemsförteckningen.

En efter en dansade tunga buntar med mantalsuppgifter upp på mitt bord. Efter några timmar var jag dammig från topp till tå. Att lösa upp snören och bläddra igenom tusentals listor är ett smutsigt göra. Spänningen var lika stor för varje bunt jag öppnade. Skall jag finna henne — Ida, Karolina, Emma, Johanna, Kristina?

Att forska efter kvinnor, de flesta gifta, i gamla mantalsförteckningar, är som att leta efter en nål i en höstack. Den gifta kvinnan osynliggjordes bakom sin mans namn går det ganska lätt att hitta henne. Heter hon något på -son är det värre. Det finns kanske fyra eller fem män med samma namn på den uppgivna adressen. Då gäller det att hitta t ex en Johansson med en hustru Ida. Finns det två Ida Johansson i samma hus, är det svårt att veta vem av dem som är "min" Ida.

300 buntar

Det hände, att jag måste öppna fem-sex buntar innan jag hittade den jag sökte. Så myc-

ket mer välkommen var hon. Säkert öppnade jag mer än trehundra buntar innan jag gav upp. Då hade jag identifierat 226 av de 289 kvinnor som gick in i klubben under åren 1892, 1897 och 1902. Jag nöjer mig här med att redovisa bilden av de 152 kvinnor jag lyckades identifiera av de 191 som gick med 1892.

Genomsnittskvinnan var drygt 30 år, gift, med 2,5 barn. Ganska många av de unga ogifta kvinnorna var barnlösa eller hade bara ett barn. På vardera sidan om detta mellanskikt fanns en grupp äldre kvinnor i åldern 45—60 år och en grupp unga flickor på 14—20 år. De unga var i många fall döttrar till de äldre. Sammanlagt var nära 60 procent gifta. Ett fåtal var änkor eller "övergivna" gifta. Dessutom fanns ett antal medelålders ogifta kvinnor. Endast sju av de 152 kvinnorna hade mer än fyra barn.

Klubbens medlemmar tillhörde inte den fattigaste delen av befolkningen. Over hälften hade egen lägenhet utan inneboende eller med en

På syfabriken Linnéa arbetade några av klubbens medlemmar vid sekelskiftet.

ensam man som hyresgäst. Ett 20-tal hade 2—4 personer inhysta. Lägenheterna var i regel på ett rum och kök. Majoriteten av de ogifta kvinnorna var inneboende, hos andra familjer, föräldrar eller arbetsgivare.

Inga yrken för de gifta

För de gifta kvinnorna finns inga yrken upplagda, vilket innebär att de antingen var hemmafruar eller hade något arbete som inte togs upp i mantalsförteckningen. Majoriteten av de äkta männen var kvalificerade arbetare. Störst var gruppen järnarbetare, snickare och murare. Ett ytterst litet

antal hade s k manschettyrken. De ogifta kvinnorna försörjde sig som sömmerskor, fabriksarbeterskor, strykerskor eller hembiträden. De var till övervägande delen döttrar till fabriksarbetare eller hantverkare. Några av de ogifta kvinnorna hade yrken som fotografbiträde, skolföreläsningar och handelsidkarska.

Den "moraliska" standarden var påfallande hög. Endast två kvinnor av de 58 ogifta hade utomäktenskapliga barn. Den ena hade ett, den andra tre. Något helt säkert går givetvis inte att få fram om detta, liksom inte heller om hur många barn varje kvinna totalt hade. Antalet barn per kvinna är beräknat efter antalet hemnavarande barn vid det aktuella mantalskrivningstillfället. Men de flesta ogifta kvinnorna bodde i föräldrahemmet, varför de sannolikt skulle ha haft barnet hos sig om de haft något.

Mor och dotter

De personliga relationerna mellan medlemmarna är anmärkningsvärda. Vanligast var att modern kom till klubben med sin dotter eller sina döttrar. Vårdinnan tog sin hyresgäst med sig eller tvärtom. Fruen i huset gick tillsammans med sin inneboende syster, svagerska eller svärmor. Två eller flera flickor från samma arbetsplats gjorde sällskap. En äldre arbetskamrat tog en yngre med sig. Kvinnor i samma hus eller i husen bredvid gick tillsammans. I ett hus bodde inte mindre än sju medlemmar. På sex gator bodde kvinnorna i husen bredvid varandra. Ett exempel är Brännkyrkagatan, där tre kvinnor bodde i nr 181, resp 183 och 185.

De kvinnor som strömmade till SAKK under toppåren blev i allmänhet inte långvariga i klubben. Av de 191 inskrivna som skrevs in 1892 försvann 130 redan under samma eller nästkommande år. Under 1894—96 försvann ytterligare ett 40-tal av de äldsta medlemmarna. Vid 1898 års ingång fanns endast tio av 1892 års medlemmar kvar. Klubben hade 1898 omkring åtio medlemmar. 1899 hade siffran sjunkit till nästan hälften.

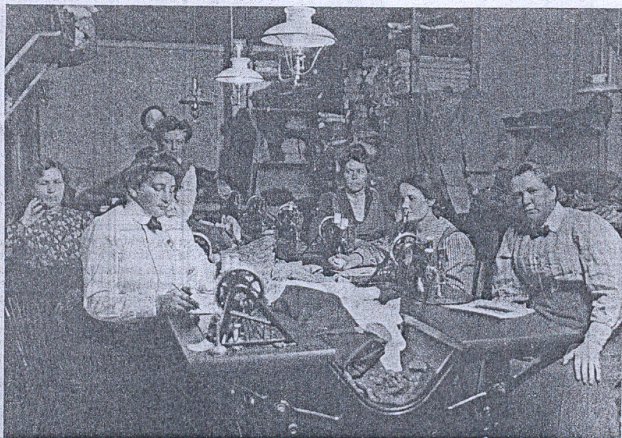
Rösträttsfrågan

Vid sekelskiftet började medlemskurvan stiga uppåt igen. En topp nåddes 1902, då rösträttsfrågan var aktuell. Av 1892 års medlemmar fanns alltså tio kvar. Med ett tillskott av drygt 50 medlemmar 1902 hade klubben åter över hundra medlemmar. 1903 och 1904 var rätt lugna år. Ett 20-tal medlemmar kom vardera året.

Ett tiotal försvann och bildade en klubb på söder. 1905 började kurvan stiga med ett 50-tal nya medlemmar under 1905—06. En kulmen nåddes 1907. Då var rösträttsfrågan aktuell igen, och bortåt 100 medlemmar skrevs in. Medlemsstocken var nu i nivå med startårets, närmare 200 medlemmar. Sedan sjönk medlemstalet kraftigt under den kommande femårsperioden, särskilt under åren 1909—10 (storstrejken) ner till omkring 80 medlemmar.

1907—1908 års medlemskader var stor, och klubbens aktivitet var hög. 60 procent av medlemmarna hade dock mindre än ett års erfarenhet av medlemskap. En liten väl sammansvetsad kärna på nio

forts. på sid. 26

1907 firade Allmänna kvinnoklubben 15-årsjubileum och samlade medlemmarna till gruppfotografering.

Vilka var kvinnorna . . .

forts. från sid. 23

personer fanns alltså kvar från startåret. De flesta av dem från första mötet. Tillsammans med några trogna som gått in under åren 1893—1905 gav de klubben stabilitet och kontinuitet. De drog det tunga lasset och uppträdde kanske ibland med en viss ålderns och erfarenhetens pondus och auktoritet mot de unga, ivriga, oerfarna och flyktiga nytillkomna. Klubben hade således 1907 en medlemskader på ungefär 20 kvinnor med 6—15 års medlemskap, 45 med 2—5 och 30 med högst 1 års medlemskap, samt en nykommen kader som utgjorde över hälften av medlemmarna.

Krigsåren

Från 1910 höll sig medlemstalet mellan 80 och 100 fram till 1917, då en ökning åter skedde. Sämst var klubben 1910 med omkring 130 medlemmar. Nu var det krigsårens ökade krav på kvinnors arbete, revolutionshändelserna i Europa och rösträttens genomförande i Sverige som spelade in. Efter 1919 sjönk medlemstalet successivt fram till 1924 och pendlade sedan mellan 65 och 70 fram till 1930. Den enda faktor som jag har kunnat följa under hela perioden 1892—1930 är medlemmarnas civilstånd. Med ut-

gångspunkt från medlemslistorna har jag funnit att de gifta kvinnorna med undantag för ett enda år — 1897 — har utgjort majoriteten av medlemmarna. Detta är märkligt, eftersom antalet ogifta kvinnor i förhållande till folkmängden var exceptionellt högt jämfört med andra länder ända fram till 1930. de ogifta kvinnorna var i betydligt högre grad än de gifta självförsörjande och borde ha behövt en organisation att kämpa i. Dessutom ansågs den gifta kvinnans plats vara i hemmet. Å andra sidan är det inte märkligt, att gifta kvinnor alltid varit i majoritet i SAKK. Socialdemokratins paroll har alltid varit att man och kvinna ska kämpa "sida vid sida", men det fanns många frågor som partimedlemmarnas fruar tyckte att det var bättre att diskutera för sig själva, som prostitution, mödraskydd, rösträtt för kvinnor. Året 1897 var exceptionellt. Klubben agiterade då särskilt bland arbeterskor inom vissa tvätterier på Kungsholmen, där löner och arbetsförhållanden var dåliga. Eftersom de gifta hemarbetande kvinnorna inte hade någon fackförening att kämpa i, vilket man får förutsätta att många ogifta kvinnor gjorde, blev klubben en slags fackförening för husmödrar. Särskilt märktes det under första världskriget då livsmedelsbrist och brist på bränsle för belysning och uppvärmning ställde stora krav på kvinnornas uppfinningsförmåga. Ur detta växte en medvetenhet och kunskap fram, som så småningom ledde till det vi nu kallar konsumentpolitik.

Hjördis Levin